

ΑΠΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΑΝΗΚΕΙΝ

Πώς, όμως, επιτυγχάνεται μια αρμονική ρύθμιση **σχέσεων μεταξύ πολιτών και κοινωνίας αλλά και μεταξύ των μελών**; Δεν έχει βρεθεί το απόλυτο φάρμακο, η πανάκεια! Φαίνεται ότι είναι μακριά ακόμη η εποχή που θα υπάρξει μια τέτοια ιδανική πολιτεία (ας θυμηθούμε και την ουτοπική Πολιτεία του Πλάτωνα). **Απόλυτη συνταγή δεν υπάρχει**. Είναι πάρα πολλοί οι παράγοντες, από τους οποίους εξαρτάται η σωστή εσωτερική σχέση των μελών. Τοπικοί, εθνικοί, πολιτισμικοί, ιστορικοί και τόσο άλλοι παράγοντες, που ο καθένας τους είναι τόσο πολύπλοκος και ευμετάβλητος, άρα μη προσδιοριζόμενος, αλλά επηρεάζουν κατά ποικίλο και απροσδιόριστο λόγο και τρόπο τη σύνθεση της Κοινωνίας. Εντούτοις, όμως, υπάρχουν **κάποιες βασικές αρχές, που έχουν προκύψει από τη μέχρι τώρα εμπειρία της ιστορικής διαδρομής της ανθρώπινης κοινωνίας**.

Φαίνεται και είναι πολύ λογικό ότι μόνον εκείνοι οι ηγέτες που κατόρθωσαν να πείσουν τα μέλη του συνόλου ότι συνιστούν μια **ενιαία μονάδα** πέτυχαν την προσδοκώμενη συνοχή. Δεν συζητάμε στο σημείο αυτό τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες υπήρξε υποχρεωτικός καταναγκασμός, λόγω επιβολής απόλυτης βίας. Αυτές σε πολλές περιπτώσεις φαίνεται ότι ήταν λυσιτελείς. Σήμερα που το άτομο μετατράπηκε σε **πρόσωπο** και η ανθρώπινη ύπαρξη έχει πάρει ουσιαστική **πρώτιστη αξία**, η **προσωπική βούληση** παίζει σπουδαιότατο ρόλο. **Δεν είναι δυνατόν να υπάρξουν σχέσεις και δεσμοί που να μη γίνονται αποδεχτά από τα μέλη της κοινωνίας**.

Ακόμη και σε ένα απλό διατεταγμένο παραγωγικό σύνολο, όπως μια ομάδα εργασίας και του μικρού εργοταξίου ή εργοστασίου δεν είναι δυνατόν να αγνοηθεί η **προσωπικότητα του ατόμου** μέλους. Πρέπει να δημιουργηθεί η κατάλληλη «χημεία» σε όλη την κλίμακα της ιεραρχίας, ώστε να υπάρξουν οι κατάλληλες συνθήκες **συνεργασίας**. Ακόμη και στην περίπτωση των καθαρά στρατιωτικών μονάδων, που πρέπει να ενεργούν κατά ένα πιο αυτόματο και απόλυτα συντονισμένο τρόπο, ο αυτοματισμός των ενεργειών πρέπει να είναι **αποτέλεσμα ευσυνείδητης προσπάθειας και όχι εξαναγκασμού μόνον**. Το άτομο πρέπει να αποκτήσει **ιδιότητες συνοχής**, που πολύ εύστοχα στην ελληνική γλώσσα λέγονται **αρετές**. Φυσικά στο αρχικό στάδιο **ο εξαναγκασμός, πιθανότατα, να φαίνεται πιο ισχυρότερος, αλλά με την πάροδο θα πρέπει να αναλαμβάνει η ατομική θέληση το ρόλο της ως αποτέλεσμα κινήτρων**.

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε απλά να τονίσουμε την ανάγκη καθολικού **πνεύματος μονάδας**, ως **σύνολο συνύπαρξης**. Είναι πρωταρχικό στοιχείο η αίσθηση του **συνανήκειν** για την ύπαρξη της Κοινωνίας. Ταυτόχρονα το κάθε ιεραρχικό κλιμάκιο πρέπει να θεωρεί τα μέλη της ομάδας, ως **πρόσωπα** με ίδια βούληση, συναισθήματα, σκέψεις, απόψεις και δυναμικό. **Σε καμιά περίπτωση αυτή η προσωπική ισχύ δεν πρέπει να στραγγαλίζεται και να μηδενίζεται**. Αντίθετα πρέπει να γίνεται κατάλληλος χειρισμός, ενσωμάτωση και ορθή παροχέτευση για παραγωγή συνολικού έργου. Η κάθε **μονάδα, όπως και το κάθε άτομο, παίζουν το δικό τους ρόλο** και την **ισχύ τους** που μπορεί να συμβάλει στη όλη προσπάθεια. Προϋποθέτει, όμως το αντίστοιχο **κίνητρο**. Μόνο τότε το πρόσωπο φθάνει στο σημείο να θεωρεί την **συμμετοχή του, ως καθήκον και μάλιστα να το εκπληρώνει με ευχαρίστηση**. Τότε φθάνει στο σημείο της **αυθόρμητης ενέργειας**, η οποία αποδίδει ευχαρίστηση και ικανοποίηση. Το **ύψιστο** εκείνο συναίσθημα που αναδύεται από την **εκτέλεση του καθήκοντος**, που αποφέρει το κορυφαίο **ηθικό εισόδημα**.

Τα προβλήματα που προκύπτουν είναι τεράστια και ας φαίνονται απλά και αυτονόητα.

- Πως θα γίνει ο προσανατολισμός της **ατομικής βούλησης** προς το **γενικό καλό**;
- Πως θα πεισθεί το άτομο ότι το **ατομικό συμφέρον** θα απορρεύσει από το **γενικό συμφέρον**;
- Πως η υποχρέωση προσπάθειας συλλογικού έργου μπορεί να λάβει την εικόνα του **καθήκοντος**;

Παρεμφερή προβλήματα που ανακύπτουν δεν αντιμετωπίζονται απλά ως μια **θεωρητική βάση**, αλλά απαιτούν προπαντός **πράξη**, που είναι συνεχής, κοπιώδης. Συνιστά μία ανηφορική πορεία.

Εδώ αρχίζει ο στίβος της παιδείας και ανδραγωγίας. Μία διαρκής προετοιμασία για τον αγώνα της ζωής. Μία άθληση ολυμπιονίκης που μπορεί να ευδοθηθεί, αλλά ενδέχεται να μείνει προετοιμασία και μόνον. **Αυτή η υπεράνθρωπη προσπάθεια μπορεί να δώσει την κορυφαία εκείνη ηθική ικανοποίηση της πλήρωσης, που ζητάει κάθε ανθρώπινο πλάσμα**. Το συναίσθημα της **αυτοπραγμάτωσης**, που είναι και η κορυφαία όχι ανάγκη, αλλά **στάθμη ζωής και στόχος του ανθρώπου**. Η **φάση πληρότητας και δημιουργίας αυτοφουός που όλη ενέργεια του ανθρώπου αποδίδεται στο σύνολο**.

Είναι μακρύς ο δρόμος, αλλά θα τον περπατήσουμε μαζί με την ελπίδα να βρούμε κάποιο **νόημα** στην προσπάθεια που κάνουμε από κοινού, **εγώ και εσύ φίλε αναγνώστη**. Σε αφουγκράζομαι πως έχεις ήδη απελπιστεί. Και εγώ το ίδιο. Αλλά δεν έχω πρόθεση να προτιμήσω το μηδενισμό από τώρα. **Ελπίζω**

σε ένα καλύτερο αύριο. Αύριο που ίσως εγώ δεν το δω, αλλά τα παιδιά μου και όλοι οι επερχόμενοι άνθρωποι. Γιατί δεν σταματά η ζωή σε μένα. Όπως δεν σταμάτησε σε κείνους που τόσα μας άφησαν και εμείς τους ευγνωμονούμε. Ασχέτως αν κάποιος τους αγνοούν.

Η απελπισία των ημερών μας, ίσως, συνιστά την απόλυτη ανάγκη για κάποια προσπάθεια από όλους μας. Ίσως, τότε μέσα μας πούμε ότι κάτι κάναμε και εμείς. Δεν ήμασταν απλά διαμαρτυρόμενοι και δεν δείχναμε απλά τους άλλους για υπευθύνους. Δεν ήμασταν ριψάσπιδες, ούτε λιποτάκτες. **Μείναμε στη θέση μας και αγωνιστήκαμε.** Ας δούμε τα θετικά σημεία. Να μη είμαστε μεμψίμοιροι. Ούτε μη-δενιστές, δηλαδή πεθαμένοι από τώρα. **Αλλά αντίθετα ας μείνουμε μαχητές της ζωής μέχρι την τελευταία στιγμή και την έσχατη ικμάδα των δυνάμεων μας.**

Ο Άνθρωπος δημιουργεί την Κοινωνία ή η Κοινωνία δημιουργεί τον άνθρωπο. Το άτομο αναπτύσσεται μέσα σε ένα φυσικό περιβάλλον, το οποίο τον επηρεάζει αλλά και εκείνος επιδρά επάνω του. Επίσης, ο άνθρωπος, ζει μέσα σε ένα ανθρώπινο περιβάλλον, όχι απλά ως ένας απλός αριθμός αλλά σαν ένα οργανικό κύτταρο, ως πρόσωπο. Ήτοι: ως πολύπλοκος φυσικός και πνευματικός οργανισμός, που συνίσταται από επιμέρους λίαν πολύπλοκα όργανα.

Στο πλαίσιο της μελέτης μας θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε με τις ταπεινές μας δυνατότητες την **ανθρώπινη προσωπικότητα, ως σύνθεση εσωτερικής αρμονίας, σε σχέση με το ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον.** Είναι μια συνοπτική διατύπωση που συνθέτει το ανθρώπινο είναι. **Το άτομο ανήκει στον Κόσμο και περιέχει στοιχεία από τον Κόσμο.** Είναι άτομο με την έννοια ότι δεν τέμνεται, αλλά αποτελείται από άπειρο αριθμό μορίων. Χαρακτηρίζεται από μια απίθανη πολυπλοκότητα! Λησμονούμε ότι αυτό που μας κάνει ικανούς να αντιμετωπίζουμε τις δυσκολίες της ζωής μας, που σίγουρα θα βρούμε μπροστά μας, είναι η **συνεργασία με τον διπλανό μας.** Δεν πιστεύουμε ότι οι ζωές μας είναι συνυφασμένες. Δεν κατανοήσαμε τον νόμο της Φύσεως: Το σύνολο, ως οντότητα, παράγει έργο μεγαλύτερο από το άθροισμα των μερών. **Μία δύναμη αναδύεται από ένα αρμονικό σύνολο, που αναβαθμίζει το άψυχο σε ζωντανό και τότε γεννιέται η ζωή!**

Το αίσθημα του **συνανήκειν ως αρετή** είναι μια υπέροχη επίκτητη ψυχική δύναμη, η οποία μετουσιώνει όλα τα μέρη σε **μια σύνθεση με νέα χαρακτηριστικά. Τότε το συνονθύλευμα μετατρέπεται σε οντότητα.** Το όλον λαμβάνει μορφή και δικό του περιεχόμενο. Τότε μπορούμε να μιλάμε για **οικογένεια, κοινωνία, Πατρίδα.** Τότε έχουμε μπει σε πλαίσιο της **ηθικής συνύπαρξης.** Τότε νοιώθουμε «τον άλλο, ως εαυτό». Στην **αξιοπρέπεια** του άλλου αντικατοπτρίζεται η δική μας και κάθε περιορισμός δικός μας είναι έκφανση και αποδέσμευση της **εσωτερικής μας ελευθερίας.** Τότε αναδύεται η **ανυστερόβουλη αγνή αγάπη. Τότε τα προβλήματα γίνονται πιο ευεπίλυτα.**

Πότε, όμως, είναι εφικτό αυτό για ένα σύνολο ανθρώπων; Απλούστατα όταν **το συνυπάρχειν ταυτίζεται με το συνανήκειν.** Όταν αισθανόμαστε ότι έχουμε με τον διπλανό μας **κοινά προβλήματα, επιτυχίες, ευτυχία και ευδοίονο μέλλον.** Είναι η μαγική εκείνη συνθήκη, κατά την οποία αναδύεται μέσα μας αυθόρμητα το υπέροχο συναίσθημα: **ότι ανήκουμε σε ένα σύνολο, στο οποίο θέλουμε να ανήκουμε και εκείνο μας θέλει ως μέλος του.** Αυτό επιτυγχάνεται, κατά βάση, με τις **ήπιες αρετές:** την ευγένεια, την καλοσύνη, την επιείκεια.... Τότε αναδύεται το λεπτότατο ευεργετικό ενέργημα, η **πραότητα (θηλότητα)!** Συνώνυμο του ιαπωνικού « amaε», που σημαίνει **γλυκύτητα.**

Το ιδεόγραμμα της λέξης amaε είναι, όντως, εκφραστικότατο. Απεικονίζει τη μητέρα να κρατάει στην αγκαλιά της το μωρό της! **Είναι η κορυφαία εκείνη στιγμή, κατά την οποία το μωρό αισθάνεται τη μεγαλύτερη στοργή και ασφάλεια, η δε μητέρα κρατάει ό,τι πολυτιμότερο έχει στη ζωή.** Θαρρούμε ότι το ιδεόγραμμα αυτό **συνιστά την τελειότερη έκφραση της θηλότητας(γλυκύτητας-πραότητας).** Ταυτόσημη με την εικόνα της **Παναγίας** μας, που έχει αγκαλιά τον **Θεάνθρωπο.** Αυτή είναι **πεμπτούσια του υγιούς συνυπάρχειν και συνανήκειν.** Δεν υπάρχει ωραιότερο συναίσθημα από το να γυρίζεις σπίτι σου, που τόσο επιθυμείς, και να νοιώθεις την **αγάπη** όλης της οικογένειάς σου!!

Η αναγέννηση της κοινωνίας προϋποθέτει την αναγέννηση του ατόμου. Επιδίωξη είναι η ανάπτυξη της **αλληλεγγύης,** που είναι συνυφασμένη με την **εμπιστοσύνη και το αίσθημα ευθύνης.** Η ανάπτυξη μιας **ανθρωπο-ηθικής. Ο διαλογικός τρόπος επικοινωνίας και επίλυσης των διαφορών είναι ο μόνος ηθικός δρόμος πορείας μας.** Ο καταλύτης των αντιπαλοτήτων και η καλλιέργεια δεσμών με βασικό στοιχείο πλέξης τον αρχέτυπο δεσμό της οικογένειας, ήτοι τον **ακατάλυτο δεσμό Μάνας και Παιδιού.** Τον αρχέγονο αυτόν **ανθρώπινο δεσμό της Οικογένειας** οφείλουμε να καλλιεργούμε στη ζωή

μας. Να νοιώθουμε την **Πατρίδα μας** ως εάν **Μητέρα μας** και γιατί όχι τον Πλανήτη μας! **Να μεταφερθεί στην Κοινωνία μας το κλίμα αδελφοσύνης, που συγκρατεί την υγιή οικογένεια.**

Οι Αρχαίοι Έλληνες και κυρίως οι Αθηναίοι θεωρούσαν την **πραότητα** ως συνώνυμο του **Πολιτισμού! Το αντίθετο της βαρβαρότητας.** Η πραότητα ταυτίζεται με τη **μη βία**, ως μεσότητα ανάμεσα στην οξύθυμια και τη μαλθακότητα. Μια δύναμη δίχως σκληρότητα. **Μια αγάπη δίχως θυμό, ωμότητα και επιθετικότητα που δείχνουν αδυναμία..** Γαλήνη εσωτερική, χωρίς μίσος ή αναισθησία. Η πραότητα (γλυκύτητα - θηλότητα) συνιστά **καλωσόρισμα, σεβασμό, άνοιγμα.** Δύναμη που μπορεί να μας κατευθύνει προς το αγαθό και γι' αυτό **είναι αρετή. Αρετές σε ένα βαθμό, παθητικές και αποδοχής, γι' αυτό είναι πιο κοντά στη σοφία.** Δεν υπάρχει σοφία ούτε άλλη αρετή χωρίς ένα βαθμό **υποχωρητικότητας.** Πιο κοντά στην αυτοπειθαρχία και την επιβολή στον εαυτό. Ενάντια μάλιστα στον εαυτό αν χρειαστεί. **Και η αγάπη σημαίνει υποχώρηση, γι' αυτό είναι γλυκύτητα και δωρεά!**

Αρετές είναι οι **ενσαρκωμένες ηθικές αξίες** μας! Μέσα από ένα μητρικό φίλτρο ακτινοσκοπούνται όλες οι πτυχές της ανθρώπινης προσωπικότητας, οπότε με την ολιστική διάπλαση αναπτύσσονται συνολικά και αρμονικά οι εσωτερικές δυνάμεις της ανθρώπινης φύσης. Κάθε **παιδαγωγός** οφείλει να έχει **πραότητα**, καθόσον συνιστά ένα εξιδανικευμένο είδος μητέρας και πατέρα. Αυτό το φίλτρο τού ανταποδίδει σαν αμοιβή το μαντικό χάρισμα και αναδύεται η **άφατη πληρότητα** και ολβιότητα που εισπράττει από το λειτούργημά του. Τότε **η παιδαγωγία καθίσταται πνευματική δημιουργία και ηθική ενέργεια.** Έτσι μόνον αντισταθμίζεται, κατά κάποιο τρόπο, **ο μόχθος του.**

Κοντολογία: Δεν μπορεί να ζήσει ο άνθρωπος χωρίς γλυκύτητα και πραότητα. Ανεκτίμητος ο ρόλος της πραότητας σε κάθε διδασκαλία και παιδαγωγία. Πρώτο παράδειγμα εκείνο του **Θεανθρώπου.** Η πραότητα είναι συνώνυμη με τη γλυκύτητα και τη θηλότητα. **Είναι δυνάμεις που αρνούνται το κακό.** Μας φέρνουν μας ενώνουν στις δυσκολίες της ζωής. Αναδύονται, όμως, από τη **σωστή πνευματική και ψυχική καλλιέργεια.**

Ζούμε σε μία κοινωνία **μαζικού χαρακτήρα.** Ο καθένας μας επιθυμεί την **ελευθερία** του και την απόλαυση της ζωής του. Η όμορφη αυτή ζωή, όμως, προϋποθέτει και την αντίστοιχη του **διπλανού μας!** Δεν είναι θεός ο άνθρωπος ούτε και θηρίο για να ζει μονήρη βίο! Γι' αυτό πολύ εύκολα η ζωή εκφυλίζεται και παίρνει χαοτικό χαρακτήρα, άχρωμο, άγευστο και ειδικό. **Καταστρέφει την ανθρώπινη ταυτότητα, άρα δεν έχουμε κοινωνία ανθρώπων, αλλά συνονθύλευμα.**

Σε αυτού του είδους της κοινωνίας εύκολα δημιουργούνται «**κλειστοί οριακοί κύκλοι**» συμφερόντων με απρόβλεπτες συνέπειες για το γενικό καλό. Ακόμη και αυτοί που συμμετέχουν αλλοτριώνουν τον εαυτό τους διαστρέφοντας την ωραία έννοια του συνανήκειν. Ούτε και η ολοκληρωτική ομογενοποίηση ενός δημοκρατικού λαού είναι εφικτή. **Μια ενότητα στην πολυποικιλιότητα** είναι επιδίωξη, αλλά είναι πάντα δυναμική και κρίσιμη. Μια λεπτή ζώνη υψηλής ποιότητας (αρετής) που επιτυγχάνεται με **δημιουργικό διάλογο** και **λεπτές προσεγγίσεις διανοητικού, συναισθηματικού και ηθικού χαρακτήρα συγχρόνως.** Είναι η **αρετή του συνανήκειν** με υψηλούς ευρείς στόχους, όπως είναι όλα τα **πατριωτικά και εθνικά οράματα**, με καλλιέργεια κοινών θεσμών και δεσμών. Τουτέστιν με **τις κοινές αξίες, που πραγματώνονται σε αρετές.**

Οφείλουμε να καλλιεργούμε κοινωνική συνείδηση, που να ενώνει με συμπληρωματικό αρμονικό τρόπο τους **ανταγωνιστικούς όρους:** συναίρεση/ σύγκρουση, ελευθερία-ισότητα-αδελφοσύνη και δικαιώματα/ υποχρεώσεις-ευθύνες, εθνική ενότητα/ κοινωνικοί και ιδεολογικοί ανταγωνισμοί. Αυτό συνιστά το έργο της **ολιστικής παιδείας.** Με την **ανδραγωγία** άνθρωπος να μορφωθεί **σε Άνθρωπο Πολίτη,** καλλιεργώντας ένα **ολόγραμμα αρετών.** Δύσβατη πορεία!

Γι' αυτό προτείνουμε τις **ήπιες αρετές,** ως ενδόξιμο για τις ισχυρές: φρόνηση, ευψυχία, σωφροσύνη, δικαιοσύνης... **αγάπη.** Να κάνουμε το πρώτο θετικό **βήμα προς την ανθρωποποίηση.** Η αγωγή αρχίζει από το λίκνο και δεν περατώνεται παρά στο τέλος του βίου. Προϋπόθεση, όμως, της αγωγής των νέων είναι το **παράδειγμά μας, ως η μόνη ασφαλής μέθοδος.** Άρα εμείς οι μεγαλύτεροι οφείλουμε εκτιμώντας την τεράστια σημασία των αρετών **να τις καλλιεργούμε διαρκώς δια βίου.**

Μόνον οι **ενάρετοι άνθρωποι** μπορούν να δημιουργήσουν το υπερευαίσθητο κλίμα του **συνανήκειν.** Όσο χωλαίνει η Οικογένεια, η Κοινότητα και η Πατρίδα από την έλλειψη του συνανήκειν, η απομάκρυνση τού ενός από τον άλλον θα γίνεται χαώδης και θα επικρατεί η **βαρβαρότητα** και το **μίσος.** Η **Κοινωνία θα καθίσταται συνονθύλευμα και θα αναδύεται η αβεβαιότητα και η δυστυχία.**

Τί θα διαλέξουμε; **Μονόδρομος: Η εξειδικευμένη εκπαίδευση να συνδυασθεί με την Ολιστική Παιδεία,** ώστε οι ειδικοί να υπάρχουν, αλλά να αισθάνονται πρώτα, ως **ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΙ.**

Δημήτρης Μπάκας
02 Μαρ. 2023